

EDUSKUNTA
RIKSDAGEN

**EUROOPAN TURVALLISUUS- JA YHTEISTYÖJÄRJESTÖN
SUOMEN VALTUUSKUNNAN
TOIMINTAKERTOMUS**

2020

K 15/2021 vp

EUROOPAN TURVALLISUUS- JA YHTEISTYÖJÄRJESTÖN SUOMEN VALTUUSKUNNAN KERTOMUS

Etyjin parlamentaarisen yleiskokouksen
toiminnasta vuonna 2020

HELSINKI 2021

ISSN 1798-4785

EUROOPAN TURVALLISUUS- JA YHTEISTYÖJÄRJESTÖN

PARLAMENTAARISEN YLEISKOKOUKSEN

Suomen valtuuskunta

Eduskunnalle

Eduskunnan työjärjestyksen 10 §:n mukaisesti Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön parlamentaarisen yleiskokouksen Suomen valtuuskunta antaa kunnioittaen eduskunnalle kertomuksen Etyjin parlamentaarisen yleiskokouksen toiminnasta vuoden 2019 istuntokaudella.

Helsingissä toukokuussa 2021

Etyjin parlamentaarisen yleiskokouksen Suomen valtuuskunnan puolesta

Vilhelm Junnila

puheenjohtaja

Gunilla Carlander

sihteeri

Sisällys

1 Tiivistelmä	5
2 Suomen valtuuskunnan toiminta	6
Suomen valtuuskunnan luottamustehtävät	7
Pohjoismaiden ja Baltian maiden yhteistyö	7
3 Yleiskokouksen toiminta.....	8
3.1 Talvi-istunto helmikuussa	8
3.2 Pysyvän komitean kokoukset	9
3.3 Puheenjohtajiston kokoukset ja kannanotot.....	11
3.4 Yleiskokouksen verkkoseminaarit covid-19-pandemian yhteiskunnallisista vaikutuksista	12
3.5 Muut yleiskokouksen verkkoseminaarit ja tapaamiset	14
3.6 Terrorismin vastaisen ad hoc -komitean toiminta.....	15
4 Vaalitarkkailu	15
4.1 Yleistä	15
4.2 Azerbaidžanin ennenaikaiset parlamenttivaalit	16
4.3 Georgian parlamenttivaalit.....	17
4.4 Montenegron parlamenttivaalit	17
4.5 Yhdysvaltain yleisvaalit ja presidentinvaalit	18
LIITE 1: Etyjin parlamentaarisen yleiskokouksen Suomen valtuuskunta 2019–	21
LIITE 2: Etyjin osanottajavaltiot	22
Yhteistyökumppanit	22
Välimeren alueen yhteistyökumppanit	22
LIITE 3: Etyjin parlamentaarisen yleiskokouksen puheenjohtajisto sekä työryhmät ja erityisedustajat	23
Yleiskokouksen puheenjohtajisto.....	23
Yleiskokouksen komiteoiden puheenjohtajistot	23
Yleiskokouksen työryhmät	24
Yleiskokouksen erityisedustajat	25

1 Tiivistelmä

Yleiskokouksen tehtävä on keskustella ja ottaa kantaa Etyjin alueella esiintyviin kiistoihin ja Etyj-sitoumusten noudattamiseen jäsenmaissa. Helmikuussa pidetty talvi-istunto jäi yleiskokouksen vuoden 2020 sääntömääräisistä kokouksista ainoaksi, joka järjestettiin normaaliin tapaan. Maaliskuussa maailmanlaajuinen pandemia muutti kaiken. Yleiskokouksen kaikki muut kokoukset siirrettiin, peruttiin tai järjestettiin etäyhteyksin. Osa alkuvuoden vaaleista peruttiin tai siirrettiin, mikä vaikutti yleiskokouksen vaalitarkkailutoimintaan.

Parlamentaarikot kokoontuivat kuitenkin useasti vuoden aikana. Vuonna 2020 järjestettiin kolme pysyvän komitean kokousta, viisi puheenjohtajiston tapaamista sekä yhdeksän verkkoseminaaria Euroopan turvallisuuteen liittyvistä haasteista ja alueellisista kriiseistä. Kertomusvuonna ei kuitenkaan voitu laatia yleiskokouksen yhteisiä kannanottoja eikä istunnon loppuasiakirjaa.

Virallisten istuntojen sijaan yleiskokous järjesti useita verkkoseminareja, sillä yleiskokouksen jäsenten tuli päästä keskustelemaan ja jakamaan kokemuksiaan pandemian vaikutuksista yhteiskuntien eri aloille sekä muista ajankohtaisista aiheista. Covid-19-pandemian yhteiskunnallisista seurauksista sekä vaikutuksista turvallisuuteen ja demokratiaan keskusteltiinkin useaan otteeseen. Vaikka yleiskokouksen päähuomio oli pandemiassa, useissa kannanotoissa korostettiin, että pandemia ei saa viedä huomiota Etyjin varsinaisista turvallisuuspolitiikan ja demokratian aiheista. Yleiskokouksen puheenjohtaja George Tsereteli (Georgia) julkaisi asiakirjan poikkeuskauden verkkoseminaarien annista ja siihen liittyvistä mahdollisista jatkotoimista. Huhtikuussa yleiskokous yhtyi Euroopan neuvoston ja Nato-maiden yleiskokouksen yhteiseen lausuntoon parlamenttien roolista pandemian aikana.

Temaattisesti yleiskokousta puhuttivat pandemian lisäksi ajankohtaiset kysymykset Etyjin alueella. Erityisesti keskustelua herätti tilanne Valko-Venäjällä ja valkovenäläisten reaktio elokuun presidentinvaalien tulokseen. Syyskuussa puheenjohtajisto järjesti keskustelun Valko-Venäjän Etyj-valtuuskunnan puheenjohtajan Andryi Savinykhin ja oppositiojohtaja Svjatlana Tsihanouskajan kanssa.

Pandemian aiheuttamat poikkeusolot paljastivat puutteita yleiskokouksen säännöissä. Säännöissä ei ole määräyksiä, jotka mahdollistaisivat kokousten järjestämisen muutoin kuin kasvokkain. Tämä puute osoittautui erityisen suureksi yleiskokouksen johtohenkilöiden vaaleissa, sillä henkilövaaleja voidaan järjestää ainoastaan kasvokkaisena kokouksena koolle kutsutun täysistunnon yhteydessä. Ratkaisu löytyi tulkitsemalla sääntöjä niin, että virassa olevien henkilöiden toimikaudet jatkuvat seuraavaan täysistuntoon eli heinäkuuhun 2021 saakka. Tähän tuli kuitenkin joulukuussa muutos, sillä puheenjohtaja George Tsereteli ei tullut uudelleen valituksi Georgian parlamenttivaaleissa. Joulukuusta lähtien puheenjohtajan tehtävää on hoitanut varapresidentti, lordi Peter Bowness Isosta-Britanniasta. Yleiskokouksen seuraavat henkilövaalit järjestetään heinäkuussa 2021 täysistunnon yhteydessä. Täysistunto järjestetään tarvittaessa etäyhteyksin.

Yleiskokouksen tärkeä operatiivinen tehtävä on harjoittaa vaalitarkkailua. Hätätilojen ja poikkeuslakien myötä tulleet rajoitustoimet vaikuttivat kuitenkin demokraattisiin prosesseihin monissa maissa ja sitä kautta myös vaaleihin. Pandemian vaikeutuessa jotkin maat päättivät peruuttaa tai lykätä vaalejaan. Poikkeusolojen takia joitakin vaalitarkkailumissioita jouduttiin perumaan. Vaalitarkkailut toteutuivat Azerbaidžanissa, Montenegrossa, Georgiassa ja Yhdysvalloissa, mutta tarkkailuvaltuuskunnat olivat normaalia suppeampia. Kertomusvuoden vaalitarkkailumissiot esimerkiksi Georgiassa ja Yhdysvalloissa osoittivat tehtävän merkityksen toimivan demokratian uskottavuuden kannalta, sillä molemmissa maissa vaalituloksista esitettiin joko todellisia tai tekaistuja väärinkäytösepäilyjä.

Sääntömääräisissä kokouksissa käydään muodollista keskustelua jäsenmaiden kesken., Näkemyksiä vaihdetaan ja yhteisiä kannanottoja haetaan kuitenkin myös vapaamuotoisissa kokoonpanoissa ja alueellisissa

verkostoissa. Suomi kuuluu Pohjoismaiden ja Baltian maiden ryhmään (NB8). Vuoden kaikki kolme NB8-kokousta toteutettiin verkossa.

2 Suomen valtuuskunnan toiminta

Kertomusvuonna Etyjin Suomen valtuuskunta (ks. liite 1) osallistui puheenjohtaja Vilhelm Junnilan (ps) johdolla täysipainoisesti yleiskokouksen toimintaan pandemian asettamissa rajoissa. Valtuuskunnan kuudesta kokouksesta ainoastaan yksi järjestettiin kasvokkaisesti ja muut niin sanottuina hybridikokouksina, joihin oli mahdollisuus osallistua sekä paikan päällä että etäyhteyksin. Suomen pysyvä edustaja Etyjissä, suurlähettiläs Päivi Laivola Donin de Rosière, osallistui lokakuussa järjestettyyn kokoukseen. Lisäksi hän järjesti talvi-istunnon yhteydessä valtuuskunnalle tilaisuuden, johon osallistui Suomen Etyj-edustuston virkamies-ten lisäksi Etyjin konfliktinehkäisykeskuksen (Conflict Prevention Center, CPC) päällikkö Tuula Yrjölä. Yhteydenpito Suomen Etyj-edustuston ja ulkoministeriön välillä jatkui säännöllisenä.

Helmikuussa valtuuskunta tapasi Yrjölän myös eduskunnassa. Yrjölä aloitti uudessa tehtävässään vuoden 2020 alussa. Konfliktinehkäisykeskus ja sen johtaja vastaavat Etyjin 16 kenttäoperaatiosta sekä järjestön poliittisotilaallisen ulottuvuuden toiminnoista. Keskus koordinoi Etyjin konfliktisyklityökalujen kehittämistä ja käyttöä, kuten varhaisvaroitusmekanismia sekä rauhanvälitys- ja dialogityötä. CPC:n päällikkö on myös Etyjin pääsihteerin sijainen, ja tätä tehtävää Yrjölä joutui hoitamaan väliaikaisesti heinäkuusta joulukuuhun.

Yleiskokouksen talvi-istunto oli vuoden ainoa kaikille jäsenille avoin kasvokkainen kokous. Heinäkuun täysistunto Vancouverissa ja syyskokous San Marinossa jouduttiin poikkeusolojen takia peruuttamaan. Yleiskokouksen komiteat ja ad hoc -työryhmät jatkoivat työskentelyä verkkoseminaareissa. Yleiskokouksen puheenjohtajisto on järjestänyt sekä virallisia että vapaamuotoisia kokouksia. Kunniapuheenjohtaja Ilkka Karna (kok) osallistui näihin kokouksiin.

Valtuuskunta päätti vuoden alussa panostaa vaalitarkkailuihin. Koska ilmeni, että vaalitarkkailuja olisi vuonna 2020 poikkeuksellisen paljon, sovittiin puheenjohtaja Junnilan ehdotuksen mukaisesti päättää osallistumisesta vaalitarkkailuihin harkiten ja tapauskohtaisesti. Poikkeusolot vaikuttivat yleiskokouksen vaalitarkkailuun siten, että kaikki kevään ja kesän vaalitarkkailumissiot perutettiin. Toiminta jatkui kuitenkin loppukesästä alkaen. Edustaja Pia Kauma (kok) toimi Etyjin parlamentaarikotarkkailijoiden puheenjohtajana Georgian parlamenttivaaleissa 30.10.2020. Puheenjohtaja Junnila ja edustaja Kauma osallistuivat Yhdysvaltojen vaalitarkkailuun 3.11.2020.

Yleiskokouksen järjestämiin seminaareihin osallistui kertomusvuonna kaksi kansanedustajaa valtuuskunnan ulkopuolelta. Eduskunnan nuorten kansanedustajien verkoston varapuheenjohtaja Heikki Autto (kok) osallistui helmikuussa 2020 yleiskokouksen ja Yhdysvaltojen Helsinki Commissionin Washington DC:ssä järjestettyyn seminaariin, jonka tuloksena syntyi ajatus kehittää nuorten parlamentaarikkojen yhteistyöverkostoa. Ahvenanmaan edustaja Mats Löfström (rpk) osallistui 29.9.2020 Etyjin vähemmistövaltuutetun (HCNM) ja Moldovan parlamentin järjestämään seminaariin itsehallintoalueista. Löfström kertoi seminaarissa Ahvenanmaan itsehallintomallista.

Monet yleiskokouksen käsittelemistä aiheista ovat ajankohtaisia myös muissa kansainvälisissä järjestöissä. Tästä syystä Suomen valtuuskunta päätti lisätä yhteistyötä muiden kansainvälisten valtuuskuntien kuten Euroopan neuvoston ja Nato-maiden parlamentaaristen yleiskokousten valtuuskuntien kanssa muun muassa järjestämällä asiantuntijakuulemisia yhteisesti kiinnostavista teemoista. Syyskuussa valtuuskunta järjesti yhdessä Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunnan ja ulkoministeriön asiantuntijoiden kanssa kuulemistilaisuuden Valko-Venäjän tilanteesta.

Suomen valtuuskunnan luottamustehtävät

Etyjin parlamentaarisen yleiskokouksen Suomen valtuuskunnan jäsen Pia Kauma (kok) nimitettiin elokuussa 2019 yleiskokouksen kansalaisyhteiskuntasuhteiden erityisedustajaksi. Erityisedustajan toiminnan tarkoitus on lisätä ja vahvistaa kansalaisjärjestöjen ja parlamentaarisen yleiskokouksen yhteistyötä tiellä kohti yhä toimivampaa demokratiaa ja paremmin toteutuvia ihmisoikeuksia koko Etyjin alueella. Olipa kyse sitten aseidenriisunnasta, ympäristönsuojelusta, vaalitarkkailusta tai ihmisoikeuksien edistämisestä, yleiskokoukselle on tärkeää kuulla niistä kansalaisjärjestöjen näkemyksiä.

Yleiskokouksen talvi-istunnon yhteydessä helmikuussa Kauma järjesti Civil Solidarity Platform -kansalaisjärjestön kanssa oheistapahtuman, jossa keskusteltiin kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuuksista Etyj-alueella. Pyöreän pöydän keskusteluun osallistui useita yleiskokouksen jäseniä sekä kansalaisjärjestöjen edustajia. Useat kansalaisjärjestöt nostivat esiin huolensa siitä, että järjestöjen toimintamahdollisuudet ovat kaventuneet ja niitä kavennetaan useissa Etyj-maissa.

Tehtävässään Kauma on paitsi tavannut kansalaisjärjestöjen edustajia myös keskustellut eri maiden delegaatioiden edustajien kanssa kansalaisjärjestöjen huolista. Tarkoitus ei ole olla järjestöjen äänitorvi vaan vahvistaa dialogia parlamentaarikkojen ja kansalaisyhteiskunnan välillä. Kauma raportoi toiminnastaan säännöllisesti yleiskokouksen pysyvälle komitealle.

Erityisedustajan tehtävään kuuluu myös monitoroida, miten kansalaisyhteiskuntien toimintaedellytykset kehittyvät eri maissa. Huolestuttavana esimerkkinä nousi kertomusvuonna esiin Valko-Venäjän tilanne, joka kärjistyi vilpillisten presidentinvaalien jälkeen. Rauhanomaisesti mieltä osoittaneita kansalaisia vastaan käytettiin liiallisia voimakeinoja. Kauma osallistui useisiin yleiskokouksen ja laajennetun puheenjohtajiston keskusteluihin Valko-Venäjän tilanteesta ja kehotti Etyj-maiden kansanedustajia osoittamaan näkyvästi tukensa demokratiaa ja ihmisoikeuksia vaativille valkovenäläisille. Keskeistä on tarjota tukea kansalaisjärjestöille ja oppositiolle sekä vaatia maan johtoa tilille ihmisoikeusloukkauksista.

Kauma seurasi kertomusvuonna myös Keski-Aasian maiden kansalaisyhteiskunnan ja ihmisoikeuksien tilaa. Hän tapasi etäyhteyksin muun muassa kazakstanilaisia kansalaisyhteiskunta-aktivisteja, jotka kertoivat erityisesti ilmaisunvapauden ja vankien kohtelun olevan huonolla tolalla. Poliittisia ja mielipidevankeja on paljon.

Etyjin parlamentaarisen yleiskokouksen kunniapuheenjohtaja Ilkka Kanerva (kok.) otti kertomusvuonna kantaa Ukrainan tilanteeseen. Kanerva puhui aiheesta yleiskokouksen toukokuuisessa verkkoseminaarissa, jossa käsiteltiin koronaviruksen vaikutuksia Etyjin konfliktialueilla.

Pohjoismaiden ja Baltian maiden yhteistyö

Jo usean vuoden ajan Pohjoismaiden ja Baltian maiden eli NB8-maiden valtuuskunnat ovat kokoontuneet ennen vuoden pääistuntoa, sen aikana sekä tarvittaessa myös syyskaudella. Vuoden kaikki kolme NB8-kokousta toteutettiin verkossa etäyhteyksin.

Norjan valtuuskunnan puheenjohtajan Siv Mosslethin ehdotuksesta NB8-maiden valtuuskunnat kokoontuivat videokokoukseen 25.5.2020. Kokouksessa keskusteltiin vuoden 2020 täysistunnon peruuntumisen vaikutuksista puheenjohtajiston kokoonpanoon. Kuultuaan sääntötyöryhmän puheenjohtajaa, yleiskokouksen puheenjohtaja Tsereteli totesi toukokuun alussa, että järjestön nykyiset mandaatit jatkuvat kesään 2021 saakka. Keskustelussa peräänkuulutettiin tarkempaa tietoa prosessista ja tilanteen seurauksista myös loppuvuodelle ja helmikuun 2021 talvi-istunnolle. Tilanne oli erityisen ajankohtainen, koska tässä vaiheessa oli jo tiedossa kaksi pohjoismaista ehdokasta yleiskokouksen presidentiksi: Margareta Cederfelt Ruotsista ja Kari Henriksen Norjasta.

Ruotsin valtuuskunnan puheenjohtaja Johan Büser kutsui marraskuussa koolle kaksi NB8-kokousta. Kokoukset järjestettiin 9.11. ja 30.11.2020, ja niihin osallistuivat Suomesta puheenjohtaja Junnila ja varapuheenjohtaja, edustaja Johannes Koskinen (sd). Yli puolen vuoden etäyhteyksin järjestettyjen kokousten

jälkeen toivottiin paluuta normaaleihin kokousjärjestelyihin mahdollisimman pian. Samalla korostettiin, että yleiskokouksen toimintaedellytykset käydä poliittista dialogia on turvattava myös poikkeusoloissa. Keskusteluissa viitattiin varapresidentti, Peter Bownessin johtaman sääntötyöryhmän meneillään olevaan työhön. Yhteinen näkemys oli, että sääntöjä tulisi täydentää määräyksillä, jotka mahdollistavat poliittisen vuoropuhelun ja kokousten järjestämisen myös poikkeusoloissa, tarvittaessa etäyhteyksin. Valtuuskunnat päättivät tuoda NB8-valtuuskuntien yhteisen kannan esille joulukuun pysyvän komitean kokouksessa. Samat aiheet olivat esillä marraskuun toisessa NB8-kokouksessa.

3 Yleiskokouksen toiminta

3.1 Talvi-istunto helmikuussa

Helmikuussa 2020 pidetty talvi-istunto jäi yleiskokouksen sääntömääräisistä kokouksista ainoaksi, joka järjestettiin normaaliin tapaan. Maaliskuussa maailmanlaajuinen pandemia muutti kaiken. Yleiskokouksen vuoden kaikki kokoukset siirrettiin, peruttiin tai järjestettiin etäyhteyksin. Osa alkuvuoden vaaleista peruttiin tai siirrettiin, mikä vaikutti yleiskokouksen vaalitarkkailutoimintaan.

Talvi-istuntoon osallistuvat yleensä jäsenmaiden valtuuskuntien kaikki varsinaiset jäsenet. Suomea edustivat puheenjohtaja Vilhelm Junnila (ps.) ja varapuheenjohtaja Johannes Koskinen (sd.) sekä edustajat Pia Kauma (kok), Arto Pirttilahti (kesk.), Inka Hopsu (vihr.), yleiskokouksen kunniapuheenjohtaja Ilkka Kanerva (kok.) sekä varajäsen Kimmo Kiljunen (sd.). Talvi-istunto koostuu useasta kokouksesta: pysyvän komitean, kolmen temaattisen komitean sekä näiden täysistuntoon verrattavissa olevan yhteisistunnon kokouksista.

Talvi-istunnon tärkeä tehtävä on mahdollistaa vuoropuhelu Etyjn yleiskokouksen ja sen hallitustenvälisten toimijoiden välillä. Tässä hengessä Etyjin puheenjohtajamaata Albaniaa edustanut maan Eurooppa- ja ulkoasiain apulaisministeri Etjen Xhafaj esitteli parlamentaarisille puheenjohtajuuskauden kolme prioriteettia. Prioriteetit olivat tulokset kentällä, sitoumusten täytäntöönpano ja vakauden lisääminen vuoropuhelun avulla.

Etyjin pääsihteeri Thomas Greminger painotti, että Etyjin alueen yhteinen turvallisuus on uhattuna, ja nosti esiin neljä ehdotusta, joilla näihin haasteisiin voitaisiin vastata. Etyjissä tulee hänen mukaansa edistää yhteistyöhön pohjautuvia lähestymistapoja ja palauttaa luottamus monitahoisiin instituutioihin. Dialogin vaatimaa tilaa tulee kasvattaa ja Ukrainan sekä sitä ympäröivän alueen konfliktit tulee ratkaista rauhanomaisesti. Erilaisia kumppanuuksia tulee tehostaa, ja Etyjin pitää avata mahdollisuuksia uudelle yhteistyölle.

Talvi-istunnon täysistunto-osuuden puheenvuoroissa korostui monitahoisen yhteistyön ja parlamenttien välisen dialogin merkitys Etyjin alueen haasteiden torjumisessa. Yhteistyöllä ja dialogilla todettiin olevan tärkeä rooli myös siinä, että Etyjin perustamisen yhteydessä annetut sitoumukset kyetään pitämään.

Ajankohtaiskeskustelun aiheena oli antisemitismien, syrjinnän ja suvaitsemattomuuden torjuminen. Aihe muuttui yhä ajankohtaisemmaksi Saksan Hanaussa muutama päivä ennen kokousta tapahtuneen aseellisen iskun myötä. Keskustelun avasivat Itävallan kansallisen neuvoston puhemies Wolfgang Sobotka ja Etyjin puheenjohtajan antisemitismien vastainen erityisedustaja, rabbi Andrew Baker. Baker huomautti, että antisemitismi on Etyjin alueella kasvava ongelma ja sitä esiintyy koko poliittisella kentällä. Yleiskokouksen antisemitismien, rasismien ja suvaitsemattomuuden vastaisen erityisedustajan Ben Cardinin mukaan viha ja suvaitsemattomuus uhkaavat demokratiaa. Cardin nosti esiin etenkin vähemmistöihin ja siirtolaisiin kohdistuvan syrjinnän. Cardinin mukaan poliittisilla johtajilla on velvollisuus suojella demokraattisia arvoja nostamalla ongelmia esiin ja hyödyntämällä lainsäädännöllisiä työkaluja sellaisia toimijoita vastaan, joiden tavoitteena on aiheuttaa yhteiskunnallista jakautumista.

Yleiskokouksen kolmessa komiteassa käytiin yleiskeskustelua vuoden pääistunnolle annetusta aiheesta ”Bridging Divides and Building Security from Vancouver to Vladivostok”. Sen lisäksi käytiin kussakin komiteassa ajankohtaiskeskustelu.

Poliittisen komitean raportoiija Laurynas Kasčiūnas (Liettua) piti yhtenä prioriteettina Etyjin alueella olevien konfliktien ratkaisemisesta. Useissa puheenvuoroissa korostettiin Itä-Ukrainan konfliktin ratkaisemisen merkitystä, joka edellyttää Minskin sopimusten voimaansaattamista. Poliittisen komitean ajankohtaisaihe oli pitkittyneiden konfliktien ratkaisu. Keskustelussa Etyjin konfliktinehkäisykeskuksen (CPC) uusi päällikkö, suurlähettiläs Tuula Yrjölä kuvasi Etyjin käytössä olevia monipuolisia työkaluja erilaisten turvallisuushaasteiden käsittelemisessä. Yrjölä korosti konfliktinehkäisykeskuksen harjoittamaa systemaattista ja jäsenneltyä lähestymistapaa, jossa kerätään ja analysoidaan jo varhaisia varoitusmerkkejä ja viestitään niistä tehokkaasti. Yrjölän mukaan tällaisella lähestymistavalla on suuri merkitys, kun valmistellaan ennalta ehkäisevää toimintaa suhteessa erilaisiin kriiseihin.

Keskustelussa yleiskokouksen kunniapuheenjohtaja Ilkka Kanerva (kok.) muistutti Etyjin erityisestä roolista ja kasvaneesta vastuusta kansainvälisen turvallisuuden edistäjänä silloin, kun alueelliset suurvallat pyrkivät ohjaamaan turvallisuuspolitiikkaa. Kanervan mukaan suurvaltapolitiikka ei saa rapauttaa yhteisesti sovit- tuja periaatteita tilanteessa, jossa konfliktien ehkäisystä ja turvallisuusyhteistyöstä on tullut entistä haastavampaa.

Talous- ja ympäristökomitean raportoiija Elena Hoxha (Albania) oli valinnut tulevan raporttinsa prioriteeteiksi veteen ja energiaan liittyvä turvallisuuden, uusiutuvan energian, taloudellisen integraation, innovaatiot ja teknologian, hyvän hallinnon, muuttoliikkeiden hallinnan sekä ilmastonmuutoksen. Yleiskokouksen arktisten asioiden erityisedustaja Torill Eidsheimin avasi ajankohtaiskeskustelun ilmastonmuutoksen vaikutuksista turvallisuuspolitiikkaan.

Demokratia- ja ihmisoikeuskomitean ajankohtaiskeskustelun aihe oli multilateralismi ja kansainvälinen yhteistyö ihmisoikeuskysymyksissä (”Multilateralism in action: international human rights cooperation”). YK:n ihmisoikeusvaltuutettu Michelle Bachelet totesi, että Etyjin ja YK:n toimet ovat toisiaan täydentäviä ja tukevia. Bachelet’n mukaan YK:n huomattava asiantuntemus puolueettomassa ja objektiivisessä ihmisoikeustarkkailussa ja raportoinnissa voi olla hyödyksi myös Etyjille esimerkiksi kiistanalaisilla alueilla ja pitkittyneissä konflikteissa.

Yleiskokouksen varapuheenjohtaja Pascal Allizard puhui Kiinan Silkkitie-hankkeesta (Belt and Road Initiative, BRI) sekä siihen liittyvistä mahdollisuuksista ja etenkin turvallisuuteen liittyvistä haasteista. Allizard viittasi Kiinan lisääntyvään läsnäoloon ja eri toimintamalleihin Euroopassa, Keski-Aasiassa ja Afrikassa tilanteessa, jossa kyseiset alueet ovat taloudellisesti hankalassa ja haavoittuvassa tilassa. Kehitys on nähty muun muassa Kiinan vastauksena ja vastapainona lännen vaikutukselle. Aihe liittyy myös yleiskokouksen puheenjohtajiston joulukuussa 2019 tekemään linjaukseen järjestää keskustelu Kiinan politiikan vaikutuksista Etyj-alueella.

3.2 Pysyvän komitean kokoukset

Vuoden ensimmäinen pysyvän komitean kokous järjestettiin normaaliin tapaan talvi-istunnon 21.2.-22.2. yhteydessä. Kaksi myöhempää kokousta jouduttiin toteuttamaan covid-19 -pandemian vuoksi videoyhteyden välityksellä. Näihin kokouksiin osallistuivat valtuuskunnan puheenjohtaja Vilhelm Junnila (ps.) kansalaisyhteiskuntasuhteiden erityisedustaja Pia Kauma (kok.) ja kunniapuheenjohtaja Ilkka Kanerva (kok.).

Helmikuun kokouksessa kuultiin yleiskokouksen puheenjohtajan George Tseretelin sekä erityisedustajien ja työryhmien ajankohtaiskatsaukset. Tseretelin työssä on korostunut yhteistyön tiivistäminen muiden kansainvälisten järjestöjen, kuten IPU:n, Naton yleiskokouksen, Euroopan neuvoston yleiskokouksen ja alueellisten järjestöjen kanssa. Tsereteli nosti myös esille yleiskokouksen ja Yhdysvaltojen Helsinki Commissionin Washington DC:ssä järjestämän seminaarin, jonka tuloksena syntyi ajatus kehittää nuorten

parlamentaarikkojen yhteistyöverkostoa. Suomesta kyseiseen seminaariin osallistui nuorten kansanedustajien verkoston varapuheenjohtaja Heikki Autto (kok). Varapresidentti Margareta Cederfelt Ruotsista esitti loppuraporttinsa venäläisen oppositiopoliitikon Boris Nemtsovin murhatutkinnasta ja kehotti Venäjää tekemään asiassa yhteistyötä. Välimeri-eritysedustaja Allizard Ranskasta viittasi EU:n kannanottoon Turkin porauksista Välimerellä Kyproksen lähistöllä.

Heinäkuun kokouksessa 15.7. kuultiin yleiskokouksen puheenjohtajan Tseretelin, rahastonhoitaja Jensenin sekä pääsihteeri Montellan ajankohtaiskatsaukset. Pysyvä komitea hyväksyi sääntötyöryhmän puheenjohtajan Bownessin ehdotuksen yleiskokouksen menettelysääntöjen päivittämisestä. Tarkastelussa oli muun muassa komiteoiden kokousten järjestäminen syyskokouksen yhteydessä, vaalitarkkailuun liittyvät ohjeet, määränemistön määrittelemisen äänestystilanteissa sekä kansainvälisen sihteeristön henkilökunnan asema ja nimitykset. Kokous valtuutti sääntötyöryhmän laatimaan esityksen sääntömuutoksista hyväksyttäväksi pysyvän komitean kokouksessa helmikuussa 2021. Esityksen tulee sisältää määräyksiä, jotka mahdollistavat henkilövaalien ja etäkokousten järjestämisen.

Komitea hyväksyi Bownessin ehdotuksen perustaa yleiskokouksen alaisuuteen työryhmä, jonka toimenkuvaan kuuluisi keskustelu Kiinasta ja yhteyspolitiikasta (connectivity), erityisesti Kiinan Silkkitie-aloitteesta. Yleiskokouksen niin sanotun Silkkitie-ryhmän puheenjohtaja Guliyev Azerbaidžanista torjui väitteet, joiden mukaan nykyisen epävirallisen työryhmän keskiössä olisivat suhteet Kiinaan. Guliyev korosti samalla yhteyspolitiikan merkitystä. Työryhmä on ilmoittanut tukevansa ehdotusta institutionalisoida ryhmän toiminta yleiskokouksen ad hoc -työryhmäksi. Ehdotus uuden ad hoc -työryhmän perustamisesta ja sen toimenkuvasta käsitellään pysyvän komitean kokouksessa helmikuussa 2021.

Saksan valtuuskunnan jäsen, Etyjin demokraattisten instituutioiden toimiston ODHR:n entinen päällikkö Link peräänkuulutti keskustelua vaalitarkkailusta sekä valtuuskuntien toimintatavoista ja kokoonpanosta. Hän viittasi siihen, että Etyj-jäsenmaiden kansanedustaja oli osallistunut Venäjän kutsusta Venäjän perustuslakikansanäänestyksen näennäiseen tarkkailuun ja että näiden joukossa oli ollut yleiskokouksen jäseniä. Link ehdotti, että ne Etyjin yleiskokouksen jäsenet, jotka olivat osallistuneet Venäjän perustuslakikansanäänestyksen tarkkailuun tai muihin vastaaviin valheellisiin vaalitarkkailuihin, eivät jatkossa voisi osallistua yleiskokouksen valtuuskuntiin.

Vuoden viimeisessä pysyvän komitean kokouksessa 12. marraskuuta kuultiin aluksi Maailman ruokaohjelman (WFP) pääjohtajan David Beasley'n esitys ohjelman toiminnasta. Maailman ruokaohjelmalle myönnettiin Nobelin rauhanpalkinto työstä nälän vähentämiseksi, konfliktialueiden olosuhteiden parantamiseksi ja sen puolesta, että nälän käyttö aseena sodankäynnissä loppuisi. Nobel-komitea on perusteluissaan todennut, että ruokaturvallisuus on tärkeä osa konfliktien estämistä ja ratkaisussa.

Viitaten syyskuun tapaamiseen Valko-Venäjän edustajien kanssa puheenjohtaja Tsereteli kiitti Valko-Venäjän valtuuskunnan puheenjohtajaa Andryi Savinykhia osallistumisesta mielipiteiden vaihtoon puheenjohtajiston ja oppositiojohtaja Tsihanouskajan kanssa (ks. jäljempänä). Samalla hän kuitenkin pahoitteli Valko-Venäjän kielteistä suhtautumista Moskovan mekanismien raportin laadintaan, Moskovan mekanismi on Etyjin inhimillistä ulottuvuutta vahvistava mekanismi, jonka avulla voidaan tutkia muun muassa ihmisoikeusrikkomuksia osallistujavaltioissa. Tsereteli on lähettänyt kirjeen Valko-Venäjän puhemiehelle ja ilmaissut, että yleiskokous on valmis vierailemaan maassa tai osallistumaan Etyjin puheenjohtajamaan mahdolliseen vierailuun.

Pandemian takia peruuntuneet kokoukset ovat tuottaneet säästöjä yleiskokouksen budjetissa. Säästöt on huomioitu yleiskokouksen seuraavan budjettikauden (lokakuu 2020–lokakuu 2021) laskelmissa siten, että jokaisen jäsenen maksuosuuksia 3,2 miljoonan kokonaisbudjetista on vähennetty suhteellisesti. Suomen maksuosuus tämän kauden budjetista on 1.843 prosenttia eli 60 690 euroa.

Yleiskokouksen jäseniä on vuoden aikana informoitu presidentti Tseretelin aloitteesta perustaa entisten yleiskokouksen presidenttien ja johtohenkilöiden yhdistys. Yhdistyksen missiona on tukea yleiskokouksen toimintaa eri tavoin. Tulevan yhdistyksen jäsenistöstä, asemasta ja suhteesta yleiskokoukseen sekä Etyjin sihteeristön osallistumisesta valmisteluihin keskusteltiin kertomusvuoden keväänä. Suurlähettiläs Nothelle on osallistunut valmistelutyöhön vapaaehtoistyönä varsinaisen työnsä ohella. Tseretelin tavoitteena on rekisteröidä yhdistys Itävallassa. Uusi yhdistys ei ole osa yleiskokouksen instituutiota eikä saa operatiivista tukea sihteeristöstä.

3.3 Puheenjohtajiston kokoukset ja kannanotot

Yleiskokouksen puheenjohtaja, yhdeksän varapuheenjohtajaa sekä kunniapuheenjohtaja (emeritus president) muodostavat puheenjohtajiston (bureau), joka kokoontuu normaalioloissa huhtikuussa, heinäkuussa ja ulkoministerikokouksen yhteydessä joulukuussa. Pandemia vaikutti myös näiden kokousten järjestämiseen. Presidentti Tsereteli kutsui vuoden aikana koolle videoyhteyksien välityksellä kaksi virallista ja kolme epävirallista puheenjohtajiston kokousta. Kunniapuheenjohtaja Ilkka Kanerva (kok.) osallistui kaikkiin kokouksiin.

Pandemia paljasti välittömästi puutteita yleiskokouksen säännöissä. Säännöissä ei ole määräyksiä, jotka mahdollistaisivat kokousten järjestämisen muutoin kuin kasvokkaisesti. Tämä puute osoittautui erityisen suureksi yleiskokouksen johtohenkilöiden vaaleissa, sillä henkilövaaleja voidaan järjestää ainoastaan kasvokkaisena kokouksena koolle kutsutun täysistunnon yhteydessä. Tämä asia oli aiheena puheenjohtajiston kahdessa kevään kokouksessa 27.4. ja 22.5.2020.

Sääntötyöryhmän puheenjohtajan Peter Bownessin tulkinnan mukaisesti presidentti totesi, että virassa olevien henkilöiden toimikaudet jatkuvat seuraavaan täysistuntoon eli heinäkuuhun 2021 saakka (liite 3). Ilkka Kanerva jatkaa täten yleiskokouksen kunniapuheenjohtajana määräaikaan asti. Ensimmäisen ja toisen komitean puheenjohtajien vapautuneisiin paikkoihin presidentti nimesi Richard Hudsonin Yhdysvalloista ja Doris Barnettin Saksasta. Terrorisminvastaisen työryhmän puheenjohtajaksi hän nimesi Reinhold Lopatkan Itävallasta.

Toukokuun puheenjohtajiston kokouksessa 29.5.2020 kuultiin pääsihteeri Gremingerin ajankohtaiskatsaus ja käytiin keskustelua pandemian aiheuttamista haasteista Etyjin toiminnalle.

Etyjin yleiskokous perustettiin vuonna 1992 itsenäiseksi toimielimeksi tukemaan jäsenmaiden työtä Euroopan turvallisuuden hyväksi. Yleiskokous on vuosikymmenien aikana luonut toimivan keskusteluyhteyden Etyjin hallitustenvälisen sektorin eri instituutioiden kanssa. Neljän instituution (pysyvä neuvosto, ODIHR, vähemmistökomissaari ja mediavaltuutettu) johtajan määräaikaiset toimikaudet päättyivät 18.7.2020. Jäsenmaiden suurlähettiläistä koostuva pysyvä neuvosto ei päässyt yksimielisyyteen nimityksistä määräävänsä mennessä, mikä johti institutionaaliseen kriisiin. Pääsihteerin tehtävää ryhtyi hoitamaan väliaikaisesti Etyjin konfliktinestokeskuksen johtaja Tuula Yrjölä. Uuden hakukierroksen määräaika päättyi 18.9.2020.

Yleiskokouksen johto seurasi tilannetta ja halusi auttaa aktiivisesti ratkaisun löytämisestä. Huolestuneena syntyneestä tilanteesta puheenjohtajiston jäsenet lähettivät 24.7.2020 aiheesta kirjeen Etyj-maiden ulkoministereille. Kirjeessä peräänkuulutettiin aitoa poliittista johtajuutta. Nimityksistä päästiin yksimielisyyteen joulukuun ulkoministerikokouksessa.

Puheenjohtajiston epävirallisessa kokouksessa 2.9.2020 annettiin tilannekatsaus yleiskokouksen toiminnasta vallitsevissa poikkeusoloissa. Kokouksessa päätettiin järjestää videotapaaminen Valko-Venäjän edustajien kanssa. Tässä vaiheessa oli tiedossa Etyjin puheenjohtajamaan Albanian ja vuoden 2021 puheenjohtajamaan Ruotsin ehdotus vieraillla Minskissä. Yleiskokouksen puheenjohtaja Tsereteli oli aiemmin lähettänyt kirjeen Valko-Venäjän puhemiehelle ja tuonut esiin, että yleiskokous olisi valmis vierailemaan maassa ja osallistumaan Etyjin puheenjohtajamaan mahdolliseen vierailuun.

Valko-Venäjä on ollut Etyjin yleiskokouksen jäsen lähes taukoamatta vuodesta 1993. Yleiskokous on tarkkaillut sekä parlamentti- että presidentinvaaleja. Vuoden 2019 marraskuun parlamenttivaalit järjestettiin ennenaikaisina ilman selvää syytä. Vaaleja pidettiin yleisesti testikierroksena ennen vuoden 2020 presidentinvaaleja. Parlamenttivaalipäivän aattona presidentti Aljaksandr Lukašenka vahvisti asettuvansa ehdolle vuoden 2020 presidentinvaaleissa. Virallisen vaalituloksen mukaan Lukašenka sai vaaleissa selkeän enemmistön, ja hän julistautui voittajaksi, vaikka useat kansainväliset tahot katsoivat, että vaalit olivat olleet vilpilliset. Suuri joukko valkovenäläisiä oli samaa mieltä, järjesti mielenosoituksia ja vaati vaalien järjestämistä uudelleen. Kansainvälinen yhteisö, kuten Euroopan unioni ja Euroopan neuvosto, ilmaisi huolen Valko-Venäjän poliittisesta tilanteesta ja siitä, mihin suuntaan maan demokratia kehittyy. Yleinen käsitys oli, että presidentinvaalit eivät täyttäneet kansainvälisiä kriteereitä eikä vaalitulos edusta valkovenäläisten tahtoa. Presidentti Lukašenkan vastaehdokas Svitlana Tsihanouskaja lähti maanpakoon Liettuun.

Valko-Venäjän elokuun 2020 presidentinvaalien jälkeiset tapahtumat osoittivat selvästi, että valkovenäläiset haluavat pysyvää muutosta. Yleiskokouksen puheenjohtaja Tsereteli järjesti 23.9.2020 puheenjohtajiston jäsenille mahdollisuuden keskustella Valko-Venäjän tilanteesta sekä Valko-Venäjän parlamentin edustajan Andryi Savinykhin että presidenttiehdokkaan Svjatlana Tsihanouskajan kanssa. Kokoukseen oli kutsuttu varsinaisten puheenjohtajiston jäsenten lisäksi Albanian ja Sveitsin valtuuskuntien puheenjohtajat Bushati ja Dittli sekä erityisedustaja Pia Kauma. Kauma on kansalaisyhteiskunnan erityisedustajan ominaisuudessa seurannut tiivistä tapahtumia ja ilmaissut huolensa siitä, että Valko-Venäjän kansaa ei kuunnella heidän pyrkiessään kohti demokratiaa. Hän peräänkuulutti kansainvälistä tukea valkovenäläisille mielenosoittajille. Kokoukseen osallistui Suomesta myös Etyjin kunniapuheenjohtaja Ilkka Kanerva.

Keskustelu oli siinä mielessä ainutlaatuinen, että ensimmäistä kertaa vaalien jälkeen Valko-Venäjän parlamentin ja opposition edustaja osallistuivat yhdessä keskusteluun. Keskustelu toteutettiin verkossa videoyhteyksin muutama päivä sen jälkeen, kun Etyj oli tehnyt päätöksen käynnistää niin sanotun Moskovan mekanismin. Suomi oli yksi selvityksen käynnistäneistä maista. Moskovan mekanismi tarjoaa riippumattoman asiantuntijaselvityksen Valko-Venäjän presidentinvaaleihin liittyneistä vakavista ihmisoikeusrikkomuksista. Sen pohjalta voidaan keskustella Valko-Venäjän kanssa maan ihmisoikeustilanteesta ja erityisesti presidentinvaalien jälkeisestä väkivallasta. Raportti julkaistiin 6.11.2020.

Valko-Venäjän Etyj-valtuuskunnan puheenjohtaja Andryi Savinykh on myös maansa parlamentin ulkoasiainvaliokunnan puheenjohtaja. Hän torjui kaikki syytökset vaalivilpistä, väärinkäytöksistä ja mielenosoittajiin kohdistuvasta väkivallasta. Savinykh totesi, että viranomaiset olivat toimineet voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti, ja vakuutti, että presidentti Lukašenka on valmis vuoropuheluun kaikkien laillisten institutionaalisten osapuolten kanssa. Svjatlana Tsihanouskaja toisti, että valkovenäläiset eivät tunnusta presidentinvaalien tulosta. Hän totesi, että vuoropuhelulle ei ole edellytyksiä muun muassa sen vuoksi, että oppositiojohtajat ovat joko vangittuna tai maanpaossa.

3.4 Yleiskokouksen verkkoseminaarit covid-19-pandemian yhteiskunnallisista vaikutuksista

Covid-19 -pandemian vuoksi jouduttiin peruuttamaan kertomusvuoden keväällä yleiskokouksen kaikki kasvokkaiset kokoontumiset. Oli kuitenkin ilmeistä, että yleiskokouksen jäsenten tuli päästä keskustelemaan ja jakamaan kokemuksiaan pandemian vaikutuksista yhteiskuntien eri aloille. Tämän vuoksi päätettiin aloittaa verkkoseminaarien sarja, jossa pureudutaan näihin kysymyksiin parlamentaarikkojen ja asiantuntijoiden kesken. Aiheita lähestyttiin sekä Etyjin kolmen ulottuvuuden - turvallisuuspoliittinen, taloudellinen ja ympäristöllinen sekä inhimillinen - että yleiskokouksen erityisedustajien tehtävien näkökulmasta. Alustajina toimi yleiskokouksen komiteapuheenjohtajien ja erityisedustajien lisäksi Etyjin hallitustenvälisten toimielinten edustajia sekä muita ulkopuolisia asiantuntijoita.

Seminaarissa "The Economic Security Fallout of the COVID-19 Pandemic" käsiteltiin pandemian talousvaiikutuksia. Seminaarissa todettiin, että monet maat kohtaavat nyt pahimman taloudellisen laman sitten 1930-luvun. Hallituksia tullaan arvioimaan sen mukaan, miten ne tasapainottelevat kriisin taloudellisten

vaikutusten ja terveysturvallisuuden välimaastossa. On tärkeää, että parlamentit valvovat ja ohjaavat hallituksiaan tiukasti. Esiin nostettiin esimerkiksi Marshall Plan -tyyppisen talouden elvytys suunnitelman tarve: oman maan kansalaisten lisäksi on autettava ihmisiä myös muissa maissa. Yleiskokouksen jäsenet korostivat, että parlamenttien ja maiden on työskenneltävä yhdessä, jotta yhteiskunnat elpyvät kriisistä. Tärkeää on hyödyntää kansainvälisten järjestöjen kuten Etyjin tukea. Jäsenet totesivat, että kriisi uhkaa ihmisten terveyden lisäksi taloutta ja ihmisoikeuksia ja että on välttämätöntä suojella kansalaisia kaikilta uhilta.

Seminaarissa "Respecting Human Rights and Maintaining Democratic Control During States of Emergency" käsiteltiin pandemian aiheuttamien poikkeustilojen vaikutuksia ihmisoikeuksiin. Yleiskokouksen ihmisoikeuskomitean puheenjohtaja Kyriakos Hadjiyianni Kyprokselta korosti, ettei koronavirus saa heikentää perusoikeuksien toteutumista. Poikkeusoloissa perusoikeuksiin tehtävien rajoitusten pitää olla määräaika- ja kaikkien kannalta tasavertaisia. ODIHR:n johtaja Ingibjörg Gísladóttir totesi, että pandemia on stressitesti demokratialle ja ihmisoikeuksille. Parlamenteilla on hänen mukaansa tärkeä vastuu tilanteen ratkaisemiseksi vahingoittamatta demokratiaa. Myös kriiseissä on taattava kansanedustajalaitoksen edustellisuus, hallitusten valvonta sekä päätöksenteon avoimuus. Pandemia ei saa olla tekosyy tehdä pysyviä lainsäädännöllisiä muutoksia, joilla muutetaan voimatasapainoa.

Covid-19-pandemian vaikutuksia Etyj-alueen turvallisuustilanteeseen pohdittiin seminaarissa "COVID's Impact on Conflicts in the OSCE region". Pääpuhujana toimi Etyjin konfliktinehkäisykeskuksen CPC:n johtaja Tuula Yrjölä. Hän totesi, että konfliktien ratkaisupyrkimykset ovat vaikeutuneet koronan myötä ja että virus on vaikeuttanut entisestään kaikista haavoittuvimmassa asemassa olevien ihmisten elämää. Etyj-alueella on edelleen käynnissä aktiivisia konflikteja esimerkiksi Itä-Ukrainassa. Kunniapuheenjohtaja Ilkka Kanerva nosti esiin ongelmallisia toimia, joita Itä-Ukrainassa tehdään koronakriisin aikaan ja sen varjolla. Itä-Ukrainan separatistialueella humanitaarinen tilanne ja terveydenhuolto olivat heikossa kunnossa jo ennen pandemiaa. Kanerva ei pitänyt hyväksyttävänä, että koronan takia Etyjin tarkkailijoille on asetettu liikkumisrajoituksia. Tautitilannetta ei pidä hänen mielestään myöskään käyttää perusteena vaikeuttaa tai hidastaa konfliktin ratkaisua. Yleiskokouksen jäsenet nostivat esiin YK:n pääsihteerin Antonio Guterresin kehotuksen maailmanlaajuisesta tulitauosta pandemian aikana. Toisaalta jäsenet pahoittelivat sitä, ettei tämä kehotus ole toteutunut. Lisäksi todettiin, että pandemian aikanakin tulisi noudattaa kansainvälistä oikeutta ja puolustaa Helsingin päätösasiakirjan periaatteita muun muassa demokratian ja oikeusvaltion toteuttamisesta.

Pandemian vaikutuksia ympäristönsuojeluun pohdittiin seminaarissa "COVID-19: A Turning Point for Environmental Protection?". Keskeinen viesti sekä asiantuntijoilta että parlamentaarisilta oli se, että pandemian jälkeiset talouden elvytystoimet ovat ennennäkemätön tilaisuus kääntää suunta ympäristönsuojelussa investoimalla voimakkaasti vihreään kasvuun. Taloudellisen kasvun ja kehityksen mallia on tehtävä kestävämmäksi ja turvallisemmaksi, ja pandemia on tässä käännekohta. Jotta toivomme kriisistä kestävästi, on ehdottomasti käytettävä tilaisuus niin sanottuun vihreään toipumiseen eli panostettava muun muassa ympäristöystävällisiin teknologioihin ja puhtaaseen energiaan. Panostaminen väestömme terveyteen edellyttää panostamista planeettamme terveyteen, sillä ilmastonmuutos ja luonnon monimuotoisuuden pienentyminen ovat myös tämän pandemian taustalla.

Pakolaisten ja maahanmuuttajien asemaa pandemian oloissa käsiteltiin seminaarissa "Protecting Refugees and Migrants During the Pandemic: Camps and Closed Centres Under Lockdown." Keskustelussa korostettiin, että myös kaikki pakolaisleireillä ja suljetuissa laitoksissa oleskelevat tulee ottaa huomioon, kun tehdään kansanterveyden suojeluun tärkeitä toimenpiteitä. Valtioiden tulisi harkita vaihtoehtoja suljetuille laitoksille, joissa turvavälien pitäminen ei ole mahdollista. Etyjin ihmisoikeusvaltuutettu Dunja Mijatović huomautti, että pandemiakriisi osoittaa pakolaispolitiikan virheet ja haavoittuvuudet. Keskustelussa todettiin, että rasismi, antisemitismi ja muukalaisviha ovat lisääntyneet pandemian aikana. Etenkin aasialaiset

ovat olleet uhkauksien kohteena. Covid-19 ei ole muuttanut pakolaistilannetta, mutta se on vaikeuttanut sitä ja tuonut uusia ongelmia ja haasteita.

Seminaarissa ”Gendered impacts of COVID-19” käsiteltiin pandemian sukupuolivaikutuksia. Koronavirus on tehnyt selväksi yhteiskuntien tasa-arvokuiluja. Vaikka itse sairaus ei syrji, pandemian laajemmista vaikutuksista kärsivät etenkin naiset ja erityisesti haavoittuviin ryhmiin kuuluvat naiset. Pandemia on vaikuttanut kaikkiin ja kaikkeen, mutta sen liitännäisseuraukset ovat koskettaneet suhteettomasti naisia ja naisten asemaa. Jäsenvaltiot eivät esimerkiksi olleet varautuneita lisääntyneeseen kotiväkivaltaan. Keskustelussa vaadittiin, että kaikkien tulisi panostaa sukupuolittuneen väkivallan torjuntaan. Seminaarin osallistajat olivat yhtä mieltä siitä, että naiset tulisi ottaa vahvemmin mukaan päätöksentekoon.

Vähemmistöjen asemaa ja yhteiskuntien vakautta käsiteltiin seminaarissa ”COVID-19 Response in Diverse Societies: Challenges and Opportunities for Stability and Social Cohesion”. Esiin nousi vahvasti yhteiskuntien systeeminen epätasa-arvo, joka on vaikuttanut suhteettomasti eri vähemmistöryhmien tilanteeseen pandemian aikana. Ongelmat ovat lisänneet suvaitsemattomuutta ja johtaneet lisääntyneeseen rasismiin. Toisaalta tilanne on pakottanut valtioita pohtimaan, miten epätasa-arvoa luovat ongelmat ratkaistaan. Poliitikoilla on erityinen vastuu yhteiskunnallisen yhtenäisyyden tukemisessa. Etyjiin vähemmistövaltuutetun Lamberto Zannierin mukaan monet vähemmistöryhmät ovat kärsineet siitä, että terveydenhuolto ja pandemiaa koskeva tieto ovat olleet heikosti saatavilla, ihmisten on ollut vaikeaa eristäytyä vaikeiden asumisolojen vuoksi, peruspalvelujen tuottajat ovat joutuneet tekemään riskialtista työtä ja rajoja on suljettu. Valtioilla on velvollisuus varmistaa tiedon vapaa saatavuus pandemian aikana sekä torjua disinformaatiota. Epäonnistumiset tiedon saatavuudessa kaikilla kielillä on tehnyt vähemmistöryhmistä aiempaa haavoittuvampia.

3.5 Muut yleiskokouksen verkkoseminaarit ja tapaamiset

Yleiskokouksessa järjestettiin koronapandemian vaikutuksiin keskittyvien verkkoseminaarien lisäksi temaattisia verkkoseminaareja ja keskustelutilaisuuksia niin kaikille yleiskokouksen jäsenille kuin rajatummallekin kohderyhmälle. Erityisenä teemana nousi esiin Valko-Venäjän tilanne: vilpillisten presidentinvaalien jälkeen hallinto pyrki väkivaltaisesti tukahduttamaan rauhanomaiset mielenosoitukset. Yleiskokouksen johto on kannanotoissaan tuominut jyrkästi väkivaltaisuudet ja vaatinut niiden välitöntä lopettamista (ks. lisää kappaleesta 3.3 Puheenjohtajiston kokoukset ja kannanotot).

Syyskuussa järjestettiin verkkoseminaari arktisista kysymyksistä, ”From the Arctic to Global: The Political Role in Addressing Climate Change”. Verkkoseminaarissa kuultiin yleiskokouksen arktista erityisedustajaa, norjalaista Torill Eidsheimia ja hänen lisäkseen muita arktisten kysymysten asiantuntijoita. Keskusteluissa käsiteltiin muun muassa Arktisen neuvoston toimintaa, ilmastonmuutoksen tulevia vaikutuksia sekä jo tahtuneita muutoksia arktisella alueella.

Lokakuussa järjestettiin korruption torjuntaa koskeva verkkoseminaari, jossa aloitteellisena oli kyproslainen korruption vastaisen toiminnan erityisedustaja Irene Charalambides (Kypros). Seminaarissa käsiteltiin sitä, miten parlamentit ja toimittajat yhdessä ja erikseen voivat edistää korruption kitkemistä.

Edellä mainittujen verkkoseminaarien lisäksi Etyjin yleiskokouksen johtajisto päätti toukokuussa lanseerata alueellisten etädialogien sarjan ja näin lisätä kaikille jäsenille suunnattuja verkkoseminaareja korona-aikana. Tavoitteena oli lisätä alueiden maiden yhteistyötä tarjoamalla mahdollisuutta dialogiin ja parhaiden käytäntöjen jakamiseen. Alueellisia dialogeja käytiin seuraavien maiden Etyj-valtuuskuntien kesken: Kaakkois-Euroopan maiden, Keski-Aasian maiden sekä niin sanottujen mikromaiden eli Andorran, Monacon, San Marinon ja Liechtensteinin. Dialogeihin osallistuivat yleiskokouksen puheenjohtaja Tseretelin lisäksi pääsihteeri Montella sekä Etyjin ja ODIHRin asiantuntijoita.

3.6 Terrorismin vastaisen ad hoc -komitean toiminta

Valtuuskunnan jäsen Pia Kauma nimitettiin Etyjin parlamentaarisen yleiskokouksen terrorismin vastaisen komitean jäseneksi vuonna 2019. Komitean puheenjohtajana toimi tammikuun loppuun saakka norjalainen kansanedustaja Abid Raja. Hänen jälkeensä tehtävään valittiin itävaltalainen kansanedustaja Reinhold Lopatka, joka toimii myös IPU:n terrorismin vastaisessa komiteassa.

Parlamentaarinen yleiskokous on lähes 20 vuotta edistänyt terrorismin vastaisia toimia esimerkiksi kenttävierailujen ja kansainvälisen yhteistyön avulla. Vuonna 2017 yleiskokous päätti perustaa terrorismin vastaisen komitean, jonka tehtävänä on muun muassa edistää parlamenttien välistä vuoropuhelua, jotta Etyjmaat voisivat oppia toisiltaan parhaita käytäntöjä terrorismin vastaisessa työssä. Komitea pyrkii myös ennakoida sitä, mihin suuntaan terrorismi Etyjin alueella tulevaisuudessa kehittyy. Lisäksi komitea pyrkii laatimaan suosituksia, jotka ottavat huomioon ihmisoikeusnäkökulman terrorismin vastaisissa toimissa.

Komitea kokoontui vuoden aikana kolme kertaa. Kasvokkain kokoonnuttiin epäviralliseen koordinoitinkokoukseen yleiskokouksen istunnon yhteydessä Wienissä helmikuussa. Virallisia kokouksia pidettiin etäyhteyksin vuoden aikana kaksi: kesäkuussa ja marraskuussa. Kesäkuun kokouksessa käsiteltiin sitä, kuinka covid-19-pandemian kaltaiset kriisitilanteet ovat pahentaneet terrorismin uhkaa, koska ne tarjoavat terroristiryhmille uusia mahdollisuuksia menestyä ja saavuttaa tavoitteensa samalla, kun maailman huomio on siirtynyt muualle. Marraskuun kokouksen pääaiheena oli kertomusvuoden syksyllä tapahtuneet Ranskan ja Itävallan terrori-iskut sekä terrorismin vastaisen työn nykytila ja tulevaisuuden haasteet.

Lisäksi komitea vieraili tammikuussa Norjassa, jossa perehdyttiin siihen, miten Norja toimii terrorismin torjumiseksi ja ehkäisemiseksi. Komitea vieraili muun muassa vuoden 2011 terrori-iskun tapahtumapaikalla Utøyan saarella. Komitea tapasi poliisi- ja turvallisuusviranomaisten lisäksi norjalaisia kansanedustajia keskustellakseen siitä, mitä parlamentaarikot voivat tehdä luodakseen mahdollisimman tehokkaan ja toimivan lainsäädännön, jolla torjutaan terrorismia ja väkivaltaisia ääriilmiöitä. Keskustelussa tuli esille, että terrori-iskujen jälkeen Norja on uudistanut terrorismilainsäädäntöään. Vuonna 2013 muun muassa kriminalisoitiin terroristijärjestöön kuulumisen.

Komitea on ollut myös kuultavana sekä Etyjin turvallisuuskomiteassa, että YK:n turvallisuusneuvoston alaisessa terrorismin vastaisessa komiteassa eli UNOCTissa New Yorkissa. Kesäkuun lopussa komitea osallistui UNOCTin ja Välimeren parlamentaarisen yleiskokouksen eli PAMin verkkokeskusteluun ”Countering Terrorism and Violent Extremism amidst the COVID-19 Pandemic”. Osallistujat olivat yhtä mieltä siitä, että on välttämätöntä arvioida sitä, miten pandemia vaikuttaa väkivaltaisiin ääriilmiöihin. Osallistujien mielestä tulee seurata tarkkaan terrorismin suuntauksia Välimeren alueella, Sahelissa ja Etyjin alueella, ja näistä Afrikka oli heillä erityisen huolen kohteena.

4 Vaalitarkkailu

4.1 Yleistä

Vapaiden vaalien tunnusmerkki on säännöllisin väliajoin järjestetyt vaalit, joissa äänestysalaisuus toteutuu, joissa vaalitoimitus on vapaa ja joissa jokainen saa äänestää oman mielipiteensä mukaan vapaassa yhteiskunnassa. Määritelmä on vuonna 1990 hyväksytyssä Kööpenhaminan asiakirjassa, joka sisältää Etykmaiden yhteisen käsityksen ihmisoikeuksista, demokratiasta ja oikeusvaltioperiaatteista, johon kuuluu myös vapaat vaalit, perusedellytys kansanvallan toteutumiseksi. Kööpenhaminan asiakirja velvoittaa jäsenmaita myös ilmoittamaan tulevista vaaleistaan.

Jäsenmaat voivat kutsua edustajia seuraamaan vaalejaan. Vaalitarkkailutoimintaa koordinoi ja toteuttaa käytännössä Etyjin alainen demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimisto ODIHR (Office for Democratic Institutions and Human Rights). Viime vuosina on vakiintunut käytäntö, jonka mukaan vaalitarkkailu toteutetaan yhteistyössä ODIHRin kanssa. Näihin tarkkailuoperaatioihin osallistuu usein myös

edustajia Euroopan neuvoston parlamentaarista yleiskokouksesta, Euroopan parlamentista ja Naton parlamentaarista yleiskokouksesta.

Vaalitarkkailu kuuluu Etyjin parlamentaarisen yleiskokouksen toiminnan näkyvimpiin osiin, ja sen merkitys on kasvanut. Suomen Etyj-valtuuskunta on pitänyt vaalitarkkailua tärkeänä keinona tutustua jäsenmaihiin ja niiden demokraattisiin järjestelmiin, ja samalla se on keino kiinnittää kansainvälisen yhteisön huomio maiden demokratian tilaan. Kertomusvuonna yleiskokous tarkkaili vaaleja Azerbaidžanissa, Georgiassa, Montenegrossa ja Yhdysvalloissa.

Yleiskokouksessa pohdittiin kertomusvuonna viimeisten kymmenen vuoden aikana tapahtunutta suurta muutosta vaaleihin osallistumisessa. Yhä suurempi osa kansalaisista jättää äänestys oikeutensa käyttämättä. Se ei välttämättä tarkoita sitä, että ihmiset eivät haluaisi vaikuttaa, vaan sitä, että äänestämisen tilalle on tullut paljon uusia vaikuttamismuotoja, jotka ihmiset kokevat itselleen sopivammiksi. Tilanne on kuitenkin huolestuttava demokratian kannalta, sillä koko demokraattinen järjestelmä perustuu olettamukseen, että kansalaiset valitsevat itselleen edustajia, jotka tekevät päätöksiä heidän puolestaan. Jos vallanpitäjien taustalla on yhä vähemmän äänestäjiä, on vaikea puhua kansan tahdosta. Tarvitaan keskustelua siitä, miten saataisiin ihmiset taas kiinnostumaan äänestamisestä ja löytämään uusia tapoja äänestää ja olemaan mukana vaikuttamassa. Demokratia-aate perustuu luottamukseen. Jos luottamus demokratian edustavuuteen häviää, demokratiakaan ei voi toteutua.

Myös koronaviruspandemia aiheutti kertomusvuonna vaaleja koskevia haasteita. Hätätilojen ja poikkeuslakien myötä tulleet rajoitustoimet vaikuttivat monissa maissa demokratiaprosessien toimintaan ja sitä kautta myös vaaleihin. Pandemiatilanteen vaikeutuessa monet maat päättivät peruuttaa vaalinsa tai lykätä niitä. Tilanne oli ymmärrettävä kriisin näkökulmasta mutta ei täysin ongelmaton demokratian kannalta. Vaikka rajoituksilla pyrittiin suojelemaan viruksen leviämistä, pandemia ei saa olla tekosyy perusoikeuksien ja -vapauksien heikentämiseksi. Vaikka tietyt rajoitukset ovatkin kriisitilanteissa sallittuja, tulee niiden olla määräaikaista, lakiin perustuvia ja tarkkaan määriteltäviä.

Kun pohditaan vaalien peruuttamista tai lykkäämistä, avoimuus nousee avainasemaan. Jos tämä unohtuu, kansalaisille voi syntyä mielikuva, että päätöksen todellinen tarkoitus on sementoida vallanpitäjien valtaa. Sama pätee myös tilanteisiin, joissa päätetään pitää vaalit pandemiasta huolimatta. Vaarana on, että kansalaisten luottamus vaaleihin kärsii, jos pandemiarajoitukset liikaa rajoittavat normaalia kampanjatoimintaa. Sekään ei ole demokratian toteutumisen kannalta hyvä asia. Nämä rajanvedot eivät ole olleet helppoja, ja eri maat ovatkin päätyneet eri ratkaisuihin.

Pandemia on vaikuttanut myös vaalitarkkailuun: se on joko peruuntunut kokonaan tai toteutettu normaalia suppeammilla tarkkailuvaltuuskunnilla. Vaalitarkkailua ei voi tehdä etänä, vaan se edellyttää läsnäoloa paikan päällä ja suoraa keskusteluyhteyttä viranomaisiin ja kansalaisiin. Vaalitarkkailuoperaatioiden järjestämisessä onkin pyritty ottamaan kaikki mahdolliset varotoimenpiteet käyttöön, jotta vaalitarkkailu pandemian aikana olisi turvallista sekä tarkkailun kohteena oleville että tarkkailua suorittaville henkilöille.

4.2 Azerbaidžanin ennen aikaiset parlamenttivaalit

Azerbaidžanissa järjestettiin 9.2.2020 ennen aikaiset parlamenttivaalit. Ne voitti odotetusti presidentti İlham Alijevin Uusi Azerbaidžan -puolue eli YAP.

Presidentti perusteli ennen aikaisia vaaleja sillä, että hän toivoi tukea reformilleen ja halusi nuorentaa parlamenttia. Vaalitulos ei tukenut tavoitetta.

Etyjin parlamentaarisen yleiskokouksen vaalitarkkailuvaltuuskuntaa johti Elona Gjebrea Hoxha Albaniasta. Vaalitarkkailijoiden arvio vaaleista oli kielteinen: Vaalit käytiin poliittisesti rajoittuneessa ilmapiirissä, ja niistä puuttuivat aidot poliittiset vaihtoehdot. Parlamenttiin valittiin vain yksi aidosti oppositiota edustava edustaja. Äänestysprosentti oli 47,81.

Vaalipäivänä havaittiin useita ongelmia, kuten äänestämistä useaan kertaan, vaaliurnien täyttämistä ja ryhmä-äänestämistä. Myös ääntenlaskennassa oli suuria ongelmia, ja tarkkailijat havaitsivat myös vaaliloksen tahallista väärentämistä. Äänestyspaikoilla oli lisäksi vaaleihin kuulumattomia henkilöitä.

Vaalipäivänä havaittujen ongelmien lisäksi kritiikkiä sai Azerbaidžanin rajoitettu keskusteluilmapiiri. Kampanjointi ei ollut mahdollista ilman lupaa, ja johtava puolue sai eniten näkyvyyttä. Valtion virkamiehiä painostettiin osallistumaan vaalitaapahtumiin, ja opposition edustajia kutsuttiin poliisikuulusteluihin eri syistä. Azerbaidžanissa herjaaminen ja julkiset loukkaukset ovat laissa kiellettyjä. Toimittajia pidätetään ja kuultellaan milloin mistäkin syystä. Medianvapaus ei siten toteudu maassa ja se rajoitti avointa kampanjointia entisestään.

4.3 Georgian parlamenttivaalit

ODIHR ja Etyjin parlamentaarinen yleiskokous tarkkailivat yhdessä Euroopan neuvoston kanssa Georgian parlamenttivaaleja 31.10.2020. Koronapandemiasta huolimatta vaalit onnistuttiin järjestämään suunnitellusti. Suomen Etyj-valtuuskunnan jäsen Pia Kauma (kok.) johti tarkkailua Etyjin parlamentaarisen yleiskokouksen valtuuskunnan puheenjohtajana.

Kilpailuhenkiset vaalit sujuivat teknisesti hyvin ja noudattivat kansainvälisiä vaaleja koskevia yleisiä standardeja. Kansalaisten luottamusta vaaliprosessiin kuitenkin rapauttavat uskottavat väitteet äänestäjien painostamisesta sekä rajan hämärtyminen hallinnon ja johtavan puolueen välillä.

Ennen vaaleja uudistettu vaalilaki antaa hyvän pohjan demokraattisten vaalien järjestämiseksi. Sen implementointi ei täysin onnistunut, ainakaan vaalien hallinnoinnissa, kampanjoinnissa tai vaalirahoituksessa. Vaalilakiuudistuksessa oli alun perin tarkoitus siirtyä kokonaan suhteelliseen vaalitapaan, mutta poliittisen kompromissin vuoksi se ei toteutunut.

Monilla äänestyspaikoilla ei noudatettu vaalipäivän pandemiarajoituksia eikä turvavälien pitäminen onnistunut. Tämä oli ongelma varsinkin suurimmilla äänestyspaikoilla, missä puolue-edustajat ja kansalaistarkkailijat aiheuttivat usein ruuhkia ja yrittivät jopa puuttua vaalivirkailijoiden työhön. Äänestäjiä myös videotiin ja valokuvattiin systemaattisesti, mikä saattoi tuntua heistä uhkailevalta.

Hallitseva puolue ”Georgian unelma” julistettiin vaalien voittajaksi. Vaalituloksella johti laajoihin mielenosoituksiin, joissa opposition edustajat kiistivät vaalituloksen, syyttivät hallitsevaa puoluetta vaalivilpistä ja vaativat uusintavaaleja. Tuhannet mielenosoittajat vaativat keskusvaalilautakunnan eroa, ja poliisi joutui käyttämään vesikanuunoja ihmisjoukon hajottamiseksi. Useat ihmisoikeusjärjestöt tuomitsivat poliisin toiminnan. Mielenosoitukset pidettiin juuri ennen Georgiassa alkanutta ulkonaliikkumiskieltoa, joka seurasi koronavirustapausten rajusta kasvusta. Oppositio ilmoitti jatkavansa mielenosoituksia ulkonaliikkumiskielosta huolimatta.

4.4 Montenegron parlamenttivaalit

Montenegrossa pidettiin parlamenttivaalit 30.8.2020. Vuodesta 1991 vallassa olleen presidentti Djukanovinin johtama länsimielinen DPS-puolue sai vaaleissa enemmistön annetuista äänistä, 35,06 prosenttia, ja eniten paikkoja 81-paikkaisessa parlamentissa eli 30 paikkaa. Se ei kuitenkaan riittänyt hallituksen muodostamiseen. Kolme oppositiopuoluetta, jotka yhdessä muodostavat ”Montenegron tulevaisuuden puolesta” -koalition, saivat yhteensä 41 paikkaa ja muodostivat pitkien neuvottelujen jälkeen hallituksen. Syy vaalitulokseen oli uskonnonvapauslaki, joka oli saanut Serbian ortodoksisen kirkon protestoimaan ja osallistumaan aktiivisesti vaalikampanjaan. Tämä yhdistettynä kansalaisten pettymykseen maan huonosta tilasta sai äänestäjät liikkeelle. Äänestysprosentti 76,69 osoittaa kansalaisten uskoa demokratiaan ja muutokseen.

ODIHRin suppean tarkkailuvaltuuskunnan lisäksi Etyjin parlamentaarinen yleiskokous lähetti maahan viiden edustajan tarkkailumission ruotsalaisen varapuheenjohtajansa Margareta Cederfeltin johdolla. Missio tarkkaili vaaleja ainoastaan Podgorican alueella.

Vaalit olivat kilpailuhenkiset, vaikka vaalikeskustelua hallitsi vahvasti polarisoiva kysymys kirkon roolista ja kansallisesta identiteetistä. Vaikka hallitseva puolue dominoi julkista keskustelua mediassa ja hallinnollisia resursseja käytettiin väärin, se ei tällä kertaa hyödyttänyt puoluetta, vaan vaalitoimitus oli avoin ja tehokas. Vaaleja kuitenkin varjostivat syytökset niiden perustuslainvastaisuudesta, sillä ne pidettiin teknisesti ennen aikaisina ilman, että istuvan parlamentin mandaattikausi olisi tämän vuoksi lyhentynyt. Samalla poliittisia kokoontumisia koskevia rajoituksia asetettiin pandemian varjolla, vaikka kansallista hätätilaa ei julistettu. Useita kansanedustajia myös pidätettiin ja asetettiin syytteeseen ilman parlamentin päätöstä luopua heidän immuniteetistaan. Kaikki nämä toimenpiteet ovat sekä maan kansallisen lainsäädännön että kansainvälisten suositusten vastaisia.

Vaalipäivä oli rauhallinen, eikä vaalipaikoilla havaittu systemaattista vilppiä. Silti on nostettu joitakin syytteitä, jotka koskevat äänten ostamisyrityksiä ja äänestäjien painostamista. Tällaista tarkkailijat eivät kuitenkaan havainneet. Vaalipäivänä turvavälien pitäminen ja turvamääräyksiensä noudattaminen oli ajoittain hankalaa.

Vaalilaki on edelleen sekava ja puutteellinen, ja sen uudistamisen tulisi olla uuden hallituksen tärkein prioriteetti. Myös äänestysrekisterin auditointi olisi tärkeää. Keskusvaalilautakunnan prosesseja tulisi uudistaa ja ammattimaisuutta vahvistaa, jotta se voisi toimia uskottavasti avoimuusperiaatteita noudattaen. Media-kenttä on laaja mutta vahvasti sidottu puolueisiin, joten taloudellinen riippuvuus rajoittaa toimituksellista riippumattomuutta.

Uuden hallituksen tie tulee olemaan kivinen, ei vain siksi, että kolmen puolueen yhteistyö maan hallituksessa on uusi kokemus, mutta myös siksi, että puolueiden väliset erot ovat monessa asiassa hyvin suuret. Suurimpia haasteita tulee olemaan se, miten edistetään oikeusvaltioperiaatetta ja estetään järjestäytyneitä rikollisuutta. Repivän, kahtiajakautuneen vaalikampanjan jälkeen olisi tärkeää myös vahvistaa kansallista yhtenäisyyttä.

4.5 Yhdysvaltain yleisvaalit ja presidentinvaalit

Yhdysvallat on Etyjin jäsenmaa ja osallistuu aktiivisesti parlamentaarisen yleiskokouksen toimintaan. ODIHR on tarkkaillut maan vaaleja vuodesta 2002 lähtien, ja vuodesta 2016 lähtien myös yleiskokous on lähettänyt maahan oman tarkkailuvaltuuskuntansa.

Tiistaina 3.11.2020 pidettyjen yleisvaalien tarkkailumissiolle osallistuivat myös Suomen Etyj-valtuuskunnan puheenjohtaja Vilhelm Junnila ja jäsen Pia Kauma. Junnila tarkkaili vaaleja Wisconsinin osavaltiossa ja Kauma Washington DC:ssä. Yleiskokouksen tarkkailuvaltuuskuntaa johti varapuheenjohtaja Kari Henriksen Norjasta.

Yhdysvalloissa järjestetään yleisvaalit joka toinen vuosi, jolloin kongressiin valitaan 35 senaattoria senaattiin ja 435 kongressiedustajaa edustajainhuoneeseen. Senaattorit ja kongressiedustajat valitaan suorilla vaaleilla yksinkertaisella enemmistöllä. Senaatissa on yhteensä 100 senaattoria. Heitä on kaksi yhtä osavaltiota kohti, ja heidät valitaan porrastetusti kuudeksi vuodeksi. Edustajainhuoneen paikat suhteellistetaan jokaisen osavaltion väestömäärään, kuitenkin niin, että jokaisesta osavaltiosta on vähintään yksi edustaja. Edustajat valitaan kahdeksi vuodeksi, ja vaalit käydään alueittain (district), jotka määritellään 10 vuoden välein väestönlaskennan yhteydessä. Ennen vuoden 2020 vaaleja republikaaneilla oli enemmistö senaatissa eli 53 paikkaa ja demokraateilla oli puolestaan enemmistö edustajainhuoneessa eli 235 paikkaa.

Kongressivaaleissa demokraatit saivat 222 paikkaa ja republikaanit 207 paikkaa. Senaatissa tilanne on tasan, mikä tarkoittaa, että varapresidentti Kamala Harris antaa ratkaisevan äänen tasapelissä. Yhdysvaltain senaatissa useimmat päätökset edellyttävät kuitenkin kahden kolmasosan määränemmistön.

Vuonna 2020 käytiin myös presidentinvaalit samana päivänä yleisvaalien kanssa.

Presidentti ja varapresidentti valitaan aina yhdessä kerran uusittavalle neljän vuoden kaudelle. Heidät valitsee määränemmistöllä niin kutsuttu valintakollegio, joka koostuu 538 valitsijamiehestä. Osavaltioilla on sama määrä valitsijamiehiä kuin paikkoja kongressissa. Valitsijamiehet nimitetään puolueissa ja valitaan vaaleilla osavaltioittain niin kutsutulla voittaja vie kaiken -järjestelmällä. Osavaltiossa eniten ääniä saanut presidenttiehdokas saa kaikki sen osavaltion valitsijamiehet, paitsi Mainessa ja Nebraskassa, joissa äänet voivat jakautua. Presidenttiehdokas tarvitsee 270 valitsijamiestä voittaakseen. On siis täysin mahdollista voittaa vaalit ilman kansan enemmistön tukea. Näin kävi esimerkiksi vuonna 2016, jolloin Donald Trump sai 47,3 prosenttia ja Hillary Clinton 47,6 prosenttia annetuista äänistä. Trump sai kuitenkin taakseen 306 valitsijamiestä ja voitti siten vaalit.

USA:n vaalilainsäädäntö on hyvin monimutkainen ja vaihtelee osavaltioittain. Osavaltio asettaa vaaleille vähimmäissäännöt, joita implementoidaan valtiotasolla. Lisäksi erilaiset osavaltio- ja liittovaltiotasolla annetut tuomiot muodostavat ison osan vaalilainsäädännöstä. Vaaleja koskevista muutoksista käräjöidään usein. Tilanne korostui varsinkin vuonna 2020, kun osavaltiot joutuivat muuttamaan vaalilakejaan ja -käytäntöjään koronaviruspandemian myötä. Lakimuutoksia vastaan nostettiin satoja syytteitä 44 osavaltiossa. Koronaviruspandemia lisäsi tarvetta ennako- ja postiaänestykselle, mikä kiihdytti vastakkainasettelun syntymistä.

Monet tiesivät odottaa, ettei vaalitulokset selviäisi heti, mutta avainosavaltioiden tasainen vaalitulokset ja postiaänien laskemisen hitaus yllätti. Istuvan presidentin ennenaikaiset voitonjulistukset ja perusteettomat väitteet vaalien vilpillisyydestä eivät auttaneet tilannetta. Maassa ei ole keskusvaalilautakuntaa, joten media hoitaa vaalitulosten julkistuksen. Käytäntö ei siis poikennut edellisistä vaaleista. Niinpä istuvan presidentin kehoitukset lopettaa annettujen äänien laskeminen olivat ennennäkemättömiä. Useissa vaalivaltiossa nähtiinkin laajoja mielenosoituksia, joilla tuettiin äänienlaskennan jatkamista. Myös vastamielenosoituksia nähtiin näissä osavaltiossa. Katseet kohdistuivat etenkin Pennsylvaniaan, jossa Trump johti aivan viime metreille asti. Se, että presidentin selvä johto tässä osavaltiossa muuttui äänienlaskennan edessä niukaksi häviöksi, johtui yksinkertaisesti siitä, että varsinkin demokraattipuolueen kannattajat näyttivät suosivan ennako- ja postiaänestämistä, joiden laskeminen oli hitaampaa.

Vaaliviranomaiset eivät todenneet laajamittaista vaalivilppiä istuvan presidentin ja hänen tukijoidensa protesteista ja oikeusjutuista huolimatta. ODIHRin vaalitarkkailijat totesivat, että vaalitoimituksen ja äänestystuloksen perusteeton kyseenalaistaminen vahingoittaa kansalaisten luottamusta demokraattista prosessia kohtaan.

Valitsijamiehet antoivat lopullisesti äänensä reilu kuukausi vaalipäivän jälkeen 14.12.2020, ja äänestysprosentti oli 62. Demokraattien ehdokas Joe Biden sai 81,2 miljoonaa ääntä eli 51,3 prosenttia annetuista äänistä. Hän sai siten taakseen riittävästi valitsijamiehiä, 306, ja voitti vaalit. Donald Trump hävisi vaalit. Hän sai noin 74,2 miljoonaa ääntä ja 46,8 prosenttia annetuista äänistä. Trump ei kuitenkaan myöntänyt häviötään ja väittää edelleen, että Bidenin voitto johtui laajasta ja systemaattisesta vaalivilpistä. Yhdysvaltojen 46. presidentti vannoi virkavalansa 20.1.2021.

ODIHRin arvion mukaan Yhdysvaltojen yleis- ja presidentinvaalit olivat aidosti kilpailuhenkiset ja järjestettiin ammattimaisesti pandemian aiheuttamista haasteista huolimatta. Vielä päiviä ennen vaaleja odotettiin useita oikeuspäätöksiä ennako- ja postiaänien koskeviin lukuisiin valituksiin, eikä kaikilla ollut vaaliaattona täyttä varmuutta siitä, mitkä säännöt olivat voimassa. ODIHRin mukaan vaalilainsäädännöstä käräjöinti niin lähellä vaalipäivää on vastoin parhaita hyviä vaalitapaa koskevia käytäntöjä ja estää pahimmassa tapauksessa ihmisiä äänestämästä. Myös vaalisääntöä koskevan oikeudellisen päätöksenteon politisoituminen ja korkeimman oikeuden tuomarinimitys juuri ennen vaaleja olivat ongelmallisia.

Yhdysvaltojen vaaleja koskeva pitkäaikainen ongelma on se, että maan hallinnoimilla alueilla ja Washington DC:ssä asuvilla henkilöillä ei ole omaa edustusta kongressissa. Tämä koskee noin 4,5:tä miljoonaa ihmistä.

Myös noin 5,2 miljoonan vangin ja jo tuomionsa kärsineen äänestys-oikeutta rajoitetaan. Tämä koskee etenkin vähemmistöryhmien edustajia, sillä he ovat yliedustettuina maan vankiloissa.

Maassa on noin 254 miljoonaa äänioikeutettua. Useimmissa osavaltioissa äänestäminen edellyttää rekisteröitymistä. Pandemian myötä rekisteröitymisen määräaikoja pidennettiin ja 40 osavaltiossa rekisteröitymisen pystyi hoitamaan sähköisesti. Silti vähäosaisten, etnisten ja kielellisten vähemmistöjen, alkuperäiskansojen edustajien sekä vammaisten äänestäjien rekisteröinnille on edelleen liikaa esteitä.

Toinen suuri ongelma liittyy henkilöllisyyden todistamiseen. Asia on hyvin politisoitunut, ja käytännöt vaihtelevat jopa äänestyspaikoittain. Etenkin alkuperäiskansojen on todettu kärsivän nykyjärjestelmästä. ODIHRin raportissa todetaan, että äänestysprosessin integriteetin varmistaminen on tärkeää mutta se ei saa johtaa äänestys-oikeuden rajoittamiseen.

Myös gerrymandering-ilmio on etenkin Yhdysvaltoja koskeva ongelma. Se tarkoittaa sitä, että vallassa oleva puolue vetää oman alueensa vaalipiirien rajat maksimoidakseen oman puolueensa voittomahdollisuuksia.

Pandemiatilanteesta huolimatta kampanjointi oli avointa. Vaalikeskustelu oli kuitenkin polarisoitunutta ja riitaisaa, kun kaksi presidentinvaalien kärkiehdokasta syytteli toisiaan vilpistä, korruptiosta, johtamisongelmista ja ulkovaltojen intressien ajamisesta. Tulehtuneessa vaalikeskustelussa faktat ja mielipiteet menivät sekaisin, mikä vaikeutti äänestäjien mahdollisuutta saada oikeaa kuvaa asioista. Presidentti Trump väitti useasti, että media kampanjoi häntä vastaan. Hän myös kyseenalaisti posti- ja ennakköäänestämisen rehellisyyden ennen vaaleja. Hän ei myöskään sitoutunut hyväksymään vaalitulosta. Tällaiset lausunnot vaarantavat vaalien legitimitettiin. Myös puolueen ja valtion välinen raja hämärtyi, kun Trump käytti omaa asemaansa poliittisiin tarkoituksiin. Monet pitivät presidentin allekirjoittamalla kirjeellä lähetettyä ”pandemiašekkiä” ongelmallisena. Myös kampanjoiden rahoitus nousi uusiin ennätyksiin. Vaaleihin käytettiin arviolta 14 miljardia dollaria, mikä on yli tuplasti enemmän kuin vuonna 2016. Vaalirahoitukseen ei ole ylärajaa, ja lainsäädäntö sen avoimuudesta sisältää paljon erilaisia porsaanreikiä.

Vaalipäivä 3.11. oli rauhallinen, ja yleisarvio äänestyksestä oli myönteinen. Vaalivirkailijat hoitivat tehtävänsä ammattimaisesti ja rehellisesti. Menettelyvirheitä oli vähän, mutta useilla äänestyspaikoilla tarkkailijat eivät päässeet tarkistamaan vaaliurnia, ja joihinkin paikkoihin tarkkailijat eivät päässeet ollenkaan. Pandemiarajoitukset otettiin hyvin huomioon äänestyspaikoilla eikä suuria ruuhkia syntynyt. Aikavyöhykeerojen takia tiettyjen alueiden tulokset julistettiin ennen kuin kaikki äänestyspaikat oli suljettu.

Yhdysvaltojen media on avoin ja monipuolinen ja verraten neutraali, vaikka tietyt kaapelikanavat ottivat vahvasti kantaa jommankumman ehdokkaan puolesta. Molemmat pääehdokkaat saivat tasapuolisesti medianäkyvyyttä, mutta kahden muun ehdokkaan osuus mediassa oli pieni. Facebook ja Twitter pyrkivät myös entistä vahvemmin puuttumaan vaaleja koskevaan virheelliseen sisältöön, ja useaan presidentti Trumpin Twitteriin kirjoittamaan viestiin ilmestyi vaalien jälkeisellä viikolla varoituksia sisällön mahdollisesta virheellisyydestä. Lehdet ja internetjulkaisut ottivat vahvemmin kantaa ehdokkaisiin kuin televisoidut mediat. Tarkkailuraportissa kehoitetaan panostamaan kolmansien puolueiden ja riippumattomien ehdokkaiden näkyvyyden lisäämiseen.

LIITE 1: Etyjin parlamentaarisen yleiskokouksen Suomen valtuuskunta 2019–

PUHEENJOHTAJA
Vilhelm JUNNILA (ps.)

VARAPUHEENJOHTAJA
Johannes KOSKINEN (sd.)

JÄSENET

Eeva-Johanna
ELORANTA (sd.)

Inka
HOPSU (vihr.)

Pia
KAUMA (kok.)

Arto
PIRTTILAHTI (kesk.)

VARAJÄSENET

Ilkka
KANERVA (kok.)

Kimmo
KILJUNEN (sd.)

Antti
KURVINEN (kesk.)

Markus
MUSTAJÄRVI (vas.)

Juha
MÄENPÄÄ (ps.)

Tom
PACKALÉN (ps.)

SIHTEERISTÖ

Gunilla CARLANDER, valtuuskunnan sihteeri
Maria FAGERHOLM, valtuuskunnan apulaissihteeri
Eeva LAHTI, valtuuskunnan apulaissihteeri
Tanja TIMONEN, valtuuskunnan avustaja

LIITE 2: Etyjin osanottajavaltiot

Alankomaat
Albania
Andorra
Armenia
Azerbaidzhan
Belgia
Bosnia-Hertsegovina
Bulgaria
Espanja
Georgia
Irlanti
Islanti
Iso-Britannia
Italia
Itävalta
Kanada
Kazakstan
Kirgisia
Kreikka
Kroatia
Kypros
Latvia
Liechtenstein
Liettua
Luxemburg
Pohjois-Makedonia
Malta
Moldova
Monaco

Mongolia
Montenegro
Norja
Portugali
Puola
Pyhä Istuin
Ranska
Romania
Ruotsi
Saksa
San Marino
Serbia
Slovakia
Slovenia
Suomi
Sveitsi
Tadzhikistan
Tanska
Tšekki
Turkki
Turkmenistan
Ukraina
Unkari
Uzbekistan
Valko-Venäjä
Venäjä
Viro
Yhdysvallat

Yhteistyökumppanit

Afganistan
Australia
Etelä-Korea
Japani
Thaimaa

Välimeren alueen yhteistyökumppanit

Algeria
Egypti
Israel

Jordania
Marokko
Tunisia

LIITE 3: Etyjin parlamentaarisen yleiskokouksen puheenjohtajisto sekä työryhmät ja erityisedustajat

Tilanne joulukuun 2020

Yleiskokouksen puheenjohtajisto

Heinäkuu 2019 - heinäkuu 2020

Puheenjohtaja

George Tsereteli (Georgia)

Varapuheenjohtajat

Pascal Allizard (Ranska)	2020
Roger Wicker (Yhdysvallat)	2020
Margareta Cederfelt (Ruotsi)	2020
Kristian Vigenin (Bulgaria)	2021
Peter Bowness (Iso-Britannia)	2021
Kari Henriksen (Norja)	2021
Azay Guliyev (Azerbaidzan)	2022
Victor Paul Dobre (Romania)	2022
-	

Rahastonhoitaja

Peter Juel-Jensen (Tanska)

Kunniapuheenjohtaja

Ilkka Kanerva (Suomi)

Heinäkuu 2020 – heinäkuu 2021

Puheenjohtaja

George Tsereteli (Georgia) 11.12.2020 asti

Peter Bowness (Iso-Britannia) 11.12.2020 alkaen

Varapuheenjohtajat

Pascal Allizard (Ranska)	2021
Roger Wicker (Yhdysvallat)	2021
Margareta Cederfelt (Ruotsi)	2021
Kristian Vigenin (Bulgaria)	2021
Peter Bowness (Iso-Britannia)	2021
Kari Henriksen (Norja)	2021
Azay Guliyev (Azerbaidžan)	2022
Victor Paul Dobre (Romania)	2022
-	

Rahastonhoitaja

Peter Juel-Jensen (Tanska)

Kunniapuheenjohtaja

Ilkka Kanerva (Suomi)

Yleiskokouksen komiteoiden puheenjohtajistot

Heinäkuu 2019 - heinäkuu 2020

Poliittinen ja turvallisuuskomitea (I komitea)

Puheenjohtaja -

Varapuheenjohtaja C. N. Dunava (Romania)

Raportoiija Laurunas Kasciunas (Liettua)

Talous-, tiede-, teknologia- ja ympäristökomitea (II komitea)

Puheenjohtaja Doris Barnett (Saksa)

Varapuheenjohtaja Artur Gerasymov (Ukraina)

Raportoiija Elona Gjebrea Hoxha (Albania)

Heinäkuu 2020 - heinäkuu 2021

Poliittinen ja turvallisuuskomitea (I komitea)

Puheenjohtaja Richard Hudson (USA)

Varapuheenjohtaja C. N. Dunava (Romania)

Raportoiija Laurunas Kasciunas (Liettua)

Talous-, tiede-, teknologia- ja ympäristökomitea (II komitea)

Puheenjohtaja Doris Barnett (Saksa)

Varapuheenjohtaja Artur Gerasymov (Ukraina)

Raportoiija Elona Gjebrea Hoxha (Albania)

Ihmisoikeus- ja demokratiakomitea (III komitea)

Puheenjohtaja Kyriakos Kyriakou-Hadjijianni (Kyp-ros)

Varapuheenjohtaja Michael Georg Link (Saksa)

Raportoiija Kari Henriksen (Norja) (alk. 01/2020)

Yleiskokouksen työryhmät

Sääntö-alakomitea

Sub-Committee on Rules of Procedure and Working Practices

Puheenjohtaja Peter Bowness (Iso-Britannia)

George Tsereteli (Georgia)

Bahar Muradova (Azerbaidžan)

Peter Juel-Jensen (Tanska)

Doris Barnett (Saksa)

Ruta Miliute (Liettua)

Kari Henriksen (Norja)

Victoria Paul Dobre (Romania)

Alexander Fokin (Venäjä)

Stefana Miladinovic (Serbia)

Robert B. Aderholt (Yhdysvallat)

Siirtolaisuustyöryhmä

Ad Hoc Committee on Migration

2016-

Vt. puheenjohtaja Margareta Cederfelt (Ruotsi)

Varapuheenjohtaja Laurynas Kasčiunas (Liettua)

Jan Bauer (Tšekki)

Daniela De Ridder (Saksa)

Alfred Dubs (Iso-Britannia)

Gianluca Ferrara (Italia)

Hedy Fry (Kanada)

Elona Hoxha Gjebrea (Albania)

Sylvie Goy-Chavent (Ranska)

Sheila Jackson Lee (Yhdysvallat)

Farah Karimi (Alankomaat)

Mehmet Sait Kirazoglu (Turkki)

Gudrun Kugler (Itävalta)

Kyriakos Kyriakou-Hadjijianni (Kypros)

Massimo Mallegni (Italia)

Gwen Moore (USA)

Evangelos Syrigos (Kreikka)

Georgios Varemenos (Kreikka)

Ihmisoikeus- ja demokratiakomitea (III komitea)

Puheenjohtaja Kyriakos Kyriakou-Hadjijianni (Kyp-ros)

Varapuheenjohtaja Michael Georg Link (Saksa)

Raportoiija Kari Henriksen (Norja)

Terrorisminvastainen komitea

Ad Hoc Committee on Countering Terrorism **2017-**

Puheenjohtaja Reinhold Lopatka (Itävalta)

Varapuheenjohtaja Aude Bono-Vandorme (Ranska)

Varapuheenjohtaja Richard Hudson (Yhdysvallat)

Kamil Aydin (Turkki)

Paolo Grimoldi (Italia)

Teresa Jiménez-Becerril (Espanja)

Branimir Jovanovic (Serbia)

Pia Kauma (Suomi)

Nikolai Ryzhak (Venäjä)

Georgios Stylios (Kreikka)

Guy Teissier (Ranska)

Yleiskokouksen erityisedustajat

Ihmiskauppakysymysten erityisedustaja <i>Special Representative on Human Trafficking Issues</i>	Christopher Smith (Yhdysvallat)	2004-
Tasa-arvokysymysten erityisedustaja <i>Special Representative on Gender Issues</i>	Hedy Fry (Kanada)	2010-
Antisemitismin, rasismin ja suvaitsemattomuuden vastaisten toimien erityisedustaja <i>Special Representative on Anti-Semitism, Racism and Intolerance</i>	Benjamin Cardin (Yhdysvallat)	2015-
Välimeri-alueen erityisedustaja <i>Special Representative on Mediterranean Affairs</i>	Pascal Allizard (Ranska)	2017-
Korruption vastaisen toiminnan erityisedustaja <i>Special Representative on Fighting Corruption</i>	Irene Charalambides (Kypros)	2019-
Kansalaisyhteiskuntasuhteista vastaava erityisedustaja <i>Special Representative on Civil Society Engagement</i>	Pia Kauma (Suomi)	2019-
Arktisten kysymysten erityisedustaja <i>Special Representative on Arctic Issues</i>	Torill Eidsheim (Norja)	2019-
Keski-Aasian erityisedustaja <i>Special Representative on Central Asia</i>	Reinhold Lopatka (Itävalta)	2020-
Disinformaatio- ja propagandakysymysten erityisedustaja <i>Special Rapporteur on Disinformation and Propaganda</i>	Oscar Mina (San Marino)	2020-
Itä-Euroopan erityisedustaja <i>Special Representative Eastern Europe</i>	Daniela De Ridder (Saksa)	2020-
Etelä-Kaukasuksen erityisedustaja <i>Special Representative on the South Caucasus</i>	Ditmir Bushati (Albania)	2020-

Suomen Etyj-valtuuskunta
00102 Eduskunta
puh. 09 - 4321
www.eduskunta.fi
etunimi.sukunimi@eduskunta.fi

Parliamentary Assembly of the OSCE International Secretariat

Tordenskjoldsgade 1
1055 Copenhagen K
DENMARK
puh. + 45 33 37 80 40
fax. + 45 33 37 80 30
osce@oscepa.dk
www.oscepa.org
www.osce.org